

Kollel Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Men

WWW.KOLLELYOMRISHON.ORG

"Melody and Song in Halacha and Hashkafa"

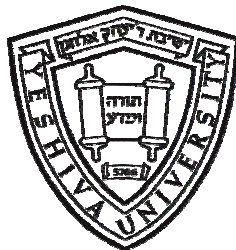
(1) מורה הנבוכים חלק שלישי פרק מה	(11) רמב"ם אבות פרק א משנה יז
(2) ספר כד הקמח ערך השמחה	(12) רמ"א אורח חיים סימן נג סעיף כה
(3) ספר חרדים מ"ע ו	(13) מגן אברהם סימן נג ס"ק לג
(4) משלי פרק א פסוק ט	(14) ספר חסידים סימן רלה
(5) רש"י משלי פרק א פסוק ט	(15) ברכי יוסף או"ח סימן תקס ס"ק ו
(6) מסכת מגילה דף יב ב	(16) ספר חסידים סימן קנח
(7) זוהר פרשת עקב	(17) מסכת בבא מציעא דף פה ב
(8) משנה ברורה סימן רפט ס"ק ה	(18) איכה פרק ב פסוק יט
(9) מסכת ברכות דף נה א	(19) אבן עזרא איכה פרק ב פסוק יט
(10) יוסף אומץ סימן תרב	(20) מסכת ברכות דף ז ב

Both Midreshet Yom Rishon and Kollel Yom Rishon
this week are dedicated in memory of:

Rose Berger

Reizel Bas Nossan HaCohen, mother of Ann Arbesfeld: Yahrzeit 25 of Tevet, Jan 15
and Gertie Sussman

Golda Bas Aryeh Leib, aunt of Ann Arbesfeld: Yahrzeit 1 of Shevat, January 20

Rabbi Shmuel Marcus
כ"ד טבת תשס"ז • 1/14/07

1 ספר מורה הנבוכים חלק שלישי פרק מה

בן לוי אינו מקריב (קורבנות) ואין להעלות על הדעת שהוא יכפר⁵² על עוונות, כמו שנאמר באשר לכהנים: וכפר עליו (ויקרא ד', 26⁵³), וכפר עליה (ויקרא י"ב, 7-8⁵⁴). כל הכוונה בלוי לומר שיר בלבד. לכן הוא נפסל בקול⁵⁵. כי הכוונה בשיר גם שתפצל הנפש מאותן אמירות, ואין הנפש נפעלת אלא מהלחנים המענגים, ובליווי הפלים, כמו שהדבר היה במקדש תמיד.

3 ספר חרדים מ"עו

דרך החושק לשורה, וכיון שאהבת יוצרנו נפלאה מאהבת נשים, האוהב אותו בלב שלם (כד) ישיר לפניו יתברך, כאשר שרו משה ובני ישראל, ומרים, ודבורה, (כה) ויהושע, ובני קרח, ודוד, (כה*) ושלמה,

4 משלי פרק א פסוק ט

כי לוית חן הם לראשך וענקים לגררתך:

5 רש"י משלי פרק א פסוק ט

(ט) לוית חן - חבור של חן הם לראשך כלומר התורה והמוסר יהיו לראשך לוית חן וכענקים של עדי זהב יהיו: לגררותך - לצוארך ועל שם שהקנה עשויה טבעות טבעות קורא הצואר בלשון רבים:

6 תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יב עמוד ב

ביום השביעי כטוב לב המלך ביין, אטו עד השתא לא טב לביה בחמרא? אמר רבא: יום השביעי שבת היה, שישראל אוכלין ושותין, מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות. אבל אומות העולם שאוכלין ושותין - אין מתחילין אלא בדברי תיפלות.

7 זוהר פרשת עקב

וצריכין לאתערא שירה וחדוה
בפתורא לגבה.

8 משנה ברורה סימן רפט ס"ק ה

(ה) ויסעוד - כתב ברוקה סימן נ"ד אחר שאכלו כל צרכן יש מזמרים זמירות ושבח להקב"ה. וטוב ללמוד תורה במקצת קודם אכילה [א"ר]:

9 תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נה עמוד א

רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו: כל זמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר על ישראל, ועכשיו - שלחנו של אדם מכפר עליו.

אין לעשות ניגונים כליל שבת ומוצאי שבת בניגוני זמרי הנכרים כמו כל מקרש וברכות עתים וכיוצא וכל שכן שלא יעשו ניגונים אלו בכית הכנסת ולא כמתחכמים למצוא להם היתר באמרם שכל ניגוניהם נגונים הם אחס מאתנו בזמן שבת המקרש קיים שהרי מצינו מצבה שהיתה אהובה לפני המקום בזמן האבות אכן על ידי שעשאוה הכנענים חק לעבורה זרה שנא אותה הקרוש כרוך הוא ואסרה.

11 רמב"ם על משנה מסכת אבות פרק א משנה יז

[טז] כבר אמר החכם: +משלי י יט+ "ברוב דברים לא יחדל פשע", וסיבת זה, שרוב הדיבור מותרות וחטאים, כמו שנבאר עתה, לפי שאם ירבה האדם דבריו יחטא בהכרח, כי יהיה בדבריו ולו דבר אחד שאין ראוי שיאמר. ומסימני החכמים מיעוט הדברים, אמרו: "סייג לחכמה שתיקה", וריבוי הדברים מסימני הסכלים - +קהלת ה ב+ "וקול כסיל ברוב דברים". וכבר אמרו החכמים, שמיעוט הדברים מורה על רום המוצא והיות האדם מיוחס, אמרו: "מיהסותא שתיקותא".

נאמר בספרי המידות, כי אחד מן המתלמדים נראה מרבה בשתיקה, עד שלא היה מדבר אלא מעט מזער. ואמרו לו: מה סיבת הפלגת שתיקתך? ואמר: בחנתי הדיבור, ומצאתיו מתחלק לארבעה חלקים: החלק האחד - דיבור שהוא כולו נזק מבלי תועלת, כקללת אדם ודבר נבלה וכיוצא בהם, שאמירת זה שגוען גמור. והחלק השני - דיבור שבו נזק מצד אחד ותועלת מצד אחר, כשבח אדם כדי לקבל תועלת ממנו, ויהיה בשבח ההוא מה שיכעיס את שונאו, ויזיק לזה ששבחו. וצריך להניח זה בגלל זה, ולא לדבר בזה החלק מן הדיבור גם כן. והחלק השלישי - דיבור שאין בו לא תועלת ולא נזק, כרוב דיבורי ההמון: איך נבנתה חומת העיר, ואיך נבנה ארמון פלוני, ותאור יפי בית פלוני, ורוב פירות מדינה פלונית, וכיוצא באלה מדיבורי המותרות. אמר: הרי הדיבור בזה החלק גם כן למותר, אין תועלת בו. והחלק הרביעי - דיבור שהוא כולו תועלת, כדיבור בחכמות ובמעלות, ודיבור האדם במה שמיוחד לו מאשר בו קיום חייו והמשך מציאותו. ובזה ראוי לדבר. ובכל עת שאשמע דיבור, אני בוחנו, ואם אמצאהו מזה החלק הרביעי - אדבר בו, ואם יהיה מן החלקים ההם - אשתוק ממנו. אמרו בעלי המידות: התבונן בזה האיש וחכמתו, שהוא חסר שלושה רבעים מהדיבור, וזו חכמה שראוי להתחנך בה.

ואני אומר, כי הדיבור יתחלק לפי חיוב תורתנו לחמשה חלקים: מצווה, ואסור, ומאוס, ואהוב, ומותר. החלק הראשון, והוא המצווה, הוא קריאת התורה ולימודה והעיון בה, וזו מצות עשה מחויבת: +דברים ו ז+ "ודברת במ", והיא כמו כל המצוות. וכבר בא בחיזוק בלימוד מה שיקצר זה החיבור מהכיל קצתו. והחלק השני, הוא הדיבור אשר נאסר, והוזהר ממנו, כעדות שקר וכזב ורכילות ומלשינות וקללה, ופסוקי התורה יורו על זה החלק, וממנו נבלות פה ולשון הרע.

והחלק השלישי, הוא הדיבור המאוס, והוא הדיבור אשר אין תועלת בו לאדם בנפשו, ולא משמעת ולא מרי, כרוב סיפורי ההמון במה שארע ומה שהיה, ואיך מנהג מלך פלוני בארמונו, ומה היתה סיבת מות פלוני, או עושר פלוני, ואלה יקראו אצל החכמים סיחה בטלה, ואנשי המעלה ישתדלו בנפשם להניח זה הדיבור, ונאמר על רב תלמיד ר' חייא שהוא לא סח סיחה בטלה מימיו. ומזה החלק גם כן שיגנה האדם מעלה, או ישבח פחיתות, בין שהיתה מידותית או שכלית.

והחלק הרביעי, והוא האהוב, הוא הדיבור בשבח המעלות השכליות והמידותיות, ובגנות הפחיתויות משני המינים גם יחד, והערת הנפש לאלה בסיפורים ובשירים, ומניעתה מההן באותן הדרכים עצמן. וכן לשבח המעולים ולהללם במעלותיהם, כדי שייטב מנהגם בעיני בני אדם וילכו בדרכם, ולגנות הרעים בפחיתויותיהם, כדי שיתגנו מעשיהם וזיכרם בעיני בני אדם, ויתרחקו מהם ולא ינהגו במנהגם. ויש אשר יקרא זה החלק - רצוני לומר: לימוד המידות המעולות והרחקת המידות הפחותות - דרך ארץ.

והחלק החמישי, והוא המותר, הוא הדיבור במה שמיוחד לאדם מסחורתו ופרנסתו ומאכלו ומשתהו ולבושו ושאר מה שצריך לו, וזה מותר, אין אהבה בו ולא מיאוס, אלא אם ירצה ידבר בו במה שירצה, ואם ירצה ימנע. ובזה החלק ישובח לאדם מיעוט הדיבור, ומן הריבוי בו יוזהר בספרי המוסר. אבל האסור והמאוס, הרי אין צריך לדברים ולא לציווי שראוי לשתוק ממנו לגמרי. ואמנם המצווה והאהוב, אם יוכל האדם לדבר כל ימיו בהם - הרי זו היא התכלית. אבל ראוי לו עם זה שני דברים: האחד - שיהיה מעשהו מתאים לדיבור, כמו שיאמרו: "נאים דברים היוצאין מפי עושיהן", ועל זה הענין אמר כאן: "לא המדרש הוא העיקר אלא המעשה", והחכמים יאמרו לאיש מעלה שילמד המעלות: "דרוש, ולך נאה לדרוש", ואמר הנביא: +תהלים לג א+ "רננו צדיקים בה", לישרים נאווה תהלה". והענין האחר - הקיצור, ושישתדל להרבות העניינים במעט הדברים, לא שיהיה הענין בהפך, והוא אומרם: "לעולם ישנה אדם לתלמידיו דרך קצרה".

ודע, כי השירים המחוברים, באיזו לשון שיהיו, אמנם יבחנו בענייניהם, והם נוהגים מנהג הדיבור, אשר כבר חילקנוהו. ואמנם בארתי זה, אף על פי שהוא מבואר, לפי שראיתי זקנים ואנשי מעלה מאומתינו, שכאשר יהיו במשתה יין, בחתונה או בזולתה, וירצה אחד לשיר שיר ערבי, אפילו היה ענין זה השיר בשבח הגבורה או הנדיבות - וזה מן החלק האהוב - או בשבח היין, יגנו זה בכל אופן מן הגינוי, ואין מותר אצלם לשומעו. ואם ישיר המשורר שיר מן השירים העבריים - לא יגונה זה, ולא יחשב חמור, עם היות בזה הדיבור מה שהוזהר ממנו, או המאוס. וזו סכלות גמורה, לפי שהדיבור לא יאסר, ויותר, ויאהב, וימאס, ויצווה באמירתו, לפי לשונו, אלא לפי עניינו. שאם יהיה ענין זה השיר מעלה - צריך לאומרו, באיזו לשון שיהיה; ואם יהיה עניינו פחיתות - צריך להניחו, באיזו לשון

שיהיה. ולא עוד, אלא שיש אצלי בזה תוספת, שאם יהיו שני שירים שלהם ענין אחד, לעורר כח התאוה ולשבחו ולשמח הנפש בו, והיא פחיתות, וזה מחלק הדיבור המאוס, לפי שהוא יעורר ויזרוז למידה פחותה, כמו שיתבאר מדברינו בפרק הרביעי, ויהיה אחד משני השירים עברי, והאחר ערבי או בלשון אחרת - תהיה שמיעת העברי והדיבור בו יותר מאוסה אצל התורה, למעלת הלשון, ושהיא אין ראוי להשתמש בה אלא למעלות, וכל שכן אם יצורף לזה שימוש בפסוק מן התורה או משיר השירים לזאת הכוונה, שאז יצא מחלק המאוס לחלק האסור, המוזהר ממנו, הואיל והתורה אסרה שיעשו מילות הנבואה מיני זמר בפחיתויות ובדברים המגונים. והואיל וזכרנו לשון הרע בחלק הדיבור האסור, הרי אני מבארו, ואזכור בו קצת מה שזכרו, והואיל ובני אדם בו בעוורון עצום, והוא הקשה שבעבירות אצל בני אדם תמיד, וכל שכן במה שאמרו החכמים שאבק לשון הרע לא ינצל האדם ממנו בכל יום, ולוואי שלא יהיה לשון הרע עצמו. ולשון הרע הוא סיפור רעות בני האדם ומומיהם, ולהחסיר אדם מישראל באיזה אופן שיהיה מן ההחסרה, ואפילו היה חסר כמו שזכר, לפי שאין לשון הרע שיכזב על אדם וייחס לו מה שלא עשה, לפי שזה ייקרא מוציא שם רע על חברו, ואמנם לשון הרע - גינוי האדם אפילו במעשיו אשר עשה באמת. ואשר יאמר אותו - חוטא, ואשר ישמע אותו - חוטא, אמרו: "שלושה לשון הרע הורגת, האומר והשומעו ושואמרין עליו", ואמרו: "המקבלו יתר מן האומר". ואבק לשון הרע הוא הרמיזה למומי האדם מבלי לבאר. אמר שלמה ברמיזה, ובהיות הרומז מראה שאין לו ידיעה במה שהובן מדבריו, ושלא התכוון לזה אלא התכוון לענין אחר, אמר: +משלי כו יח+ "כמתלהלה היורה [זקים] חצים (זקים) ומות... ואמר הלא משחק אני". וכבר שיבח איש מן החכמים כתב איש סופר שהוצג לפניו במושב גדול, וגינה הרב את מי ששיבח כתב זה הסופר, ואמר לו: כלך מלשון הרע, רצונו לומר: שאתה תגרום לו גנות בשבחך אותו בהמון, ומהם מי שאוהבו ומהם מי ששונאו, ויצטרך השונאו כשישמע שבחו לזכור רעותיו. וזו תכלית הריחוק מלשון הרע. ולשון המשנה: "לא נחתם גזר דין על אבותינו אלא על לשון הרע", רצונו לומר: מעשה המרגלים, אשר אמר בהם: +במדבר יג, לב+ "ויוציאו (את) דבת הארץ" וכו', ואמרו עליהם השלום: אם אלו, אשר הוציאו שם רע על העצים ועל האבנים בלבד, התחייבו מה שהתחייבו מן העונש, מי שמדבר בגנות חברו על אחת כמה וכמה. ולשון התוספתא: "שלושה דברים נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא: עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, ולשון הרע כנגד כולם". ואמרו בתלמוד, שבא בחטא עבודה זרה ענין הגודל, והוא אומר: +שמות לב לא+ "אנא חטא העם הזה חטאה גדולה", ובא בחטא גילוי עריות גם כן לשון הגודל, והוא אומר: +בראשית לט ט+ "ואיך אעשה הרעה הגדולה", ובא בחטא שפיכות דמים לשון הגודל גם כן, והוא אומר: +בראשית ד יג+ "גדול עוונתי מנשוא", ובא בלשון הרע לשון הגדולות, רצונו לומר שהוא כמו שלושתם, והוא אומר: +תהלים יב ד+ "לשון מדברת גדולות". ודיברו בזה החטא הארור הרבה מאד מאד, וסוף מה שאמרו שכל המספר בלשון הרע כפר בעיקר, שנאמר: +תהלים יב ה+ "אשר אמרו ללשוננו נגביר" וכו'. ואמנם סיפרתי קצת מה שסיפרו בזה החטא, ואף על פי שהארכת, כדי שיתרחק ממנו האדם כמה שיוכל, וישים מטרתו השתיקה מזה החלק מן הדיבור.

12) רמ"א אורח חיים סימן נג סעיף כה

וש"צ המנבל פיו או שמרנן (פב) לא בשירי הנכרים ממחין בידו שלא לעשות כן, ואם אינו שומע מעבירין אותו (כל בו דף קנ"ה ע"ד).

13) מגן אברהם אורח חיים סימן נג ס"ק לג

לג ואין הציבור יכולין למחות - ומירי שקבלוהו לש"ץ כל ימי חייו וא"כ בודאי ע"ד כן התנה שאם לפעמים לא יוכל להתפלל שימנה אחר לסייעו וא"כ בנו קודם ועוד שאפי' לא ה' האב ראוי לכך שורת הדין שבנו קודם שמנהג המקום ה' שם שהבנים מתמנים תחת האבות וכלל גדול אמרו בכל המינויים שהבן קוד' ואפי' בכ"ג ואפי' יש אחרי' גדולים ממנו עכ"ל הרשב"א ס' ש' וכ"ה בספרי שכל המנויין בניהן קודמין וכ"כ בכה"ג ורשד"ם בי"ד ס' פ"א כ' דבחסם הממונה להרביץ תורה או לדין לא אמרי' כך עכ"ל, ובס' י"מ מח"ד מ"ב פ"ט דכל המינויין שהם כתר תורה אין בניהם קודמין רק מהלל הנשיא ואילך נהגו שבניהם קודמין ע' פ' י"ג דכתובו:

14) ספר חסידים (מרגליות) סימן רלה

לא ילמוד אדם לגלח אותיות ולא ינגן לפניו זמר נעים פן ינגן הגלח בע"ז שלו אותו נגון. וכל שמנגנים בפני ע"ז לא יעשה אותו נגון להקב"ה.

15) ברכי יוסף אורח חיים סימן תקס ס"ק ו

ז. דין ה. אסור לאדם שימלא פיו שחוק וכו'. איסור זה וכיוצא, לישן ביום, ולשמש בשני רעבון, אין עליו מלקות ולא נידוי, אלא קורין אותו עובר על תקנת חכמים. תשובת הגאונים, הביאה רבינו ירוחם נתיב י"ו ח"ג ומרן בבדק הבית י"ד ס' קנ"ז. ועיין בריח שדה בשו"ת ס' י"ב.

16) ספר חסידים (מרגליות) סימן קנח

ואם לא תוכל להוסיף לפי שהקהל סיימו קודם תוסיף באחת או בשתיים כדי שלא תצטרך למהר בברכה אחרת ככל מה שכתבנו בסדר התחינה תוסיף. ואם לא תוכל להוסיף חקור לך אחר ניגונים וכשתתפלל אמור אותן באותו ניגון שנעים ומתוק בעיניך באותו ניגון אמור תפלתך ותתפלל תפלתך בכוונה וימשוך לבך אחר מוצא פוך. לדבר בקשה ושאלה ניגון שמכין את הלב. לדברי שבה ניגון המשמח את הלב למען ימלא פוך אהבה ושמחה למי שרואה לבבך ותברכהו בחיבה רחבה וגילה כל אלה הדברים המכינים את הלב.

17) תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פה עמוד ב

כי הוּו מינצו רבי חנינא ורבי חייא, אמר ליה רבי חנינא לרבי חייא: בהדי דידי קא מינציית? חס וחלילה, אי משתכחא תורה מישראל מהדרנא לה מפילפולי! - אמר ליה רבי חייא לרבי חנינא: בהדי דידי קא מינציית? דעבדי לתורה דלא תשתכח מישראל? מאי עבידנא, אזלינא ושדינא כיתנא, וגדילנא נישבי, וציידנא טבי ומאכילנא בשרייהו ליתמי, ואריכנא מגילתא וכתבנא חמשה חומשי, וסליקנא למתא ומקרינא חמשה ינוקי בחמשה חומשי, ומתנינא שיתא ינוקי שיתא סדרי, ואמרנא להו: עד דהדרנא ואתינא - אקרו אהדי ואתנו אהדי, ועבדי לה לתורה דלא תשתכח מישראל. היינו דאמר רבי: כמה גדולים מעשי חייא!

18) איכה פרק ב פסוק יט

קומי רני <בליל> בלילה לראש אשמרות שפכי כמים לבך נכה פני אדני שאי אליו כפיך על נפש עולליך העטופים ברעב בראש כל חוצות: ס

19) אבן עזרא איכה פרק ב פסוק יט

(יט) רני - הרמת קול בשיר או בנהי וכן ותעבר הרנה הכרוז:

20) תלמוד בבלי מסכת ברכות דף ז עמוד ב

ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: קשה תרבות רעה בתוך ביתו של אדם יותר ממלחמת גוג ומגוג, שנאמר: +תהלים ג'+ מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, וכתוב בתריה: +תהלים ג'+ ה' מה רבו צרי רבים קמים עלי; ואילו גבי מלחמת גוג ומגוג כתיב: +תהלים ב'+ למה רגשו גוים ולאמים יהגו ריק, ואילו מה רבו צרי לא כתיב. מזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו, מזמור לדוד? קינה לדוד מיבעי ליה! אמר רבי שמעון בן אבישלום: משל למה הדבר דומה? - לאדם שיצא עליו שטר חוב, קודם שפרעו היה עצב, לאחר שפרעו שמח - אף כן דוד, כיון שאמר לו הקדוש ברוך הוא +שמואל ב' י"ב'+ הנני מקים עליך רעה מביתך - היה עצב, אמר: שמא עבד או ממזר הוא דלא חייס עלי. כיון דחזא דאבשלום הוא שמח, משום הכי אמר מזמור.